

## Democràcia i COVID-19: el moment decisiu

La pandèmia de la COVID-19 està impactant de manera intensa sobre moltes dimensions de la nostra societat. Els gairebé 2 milions de morts a causa de la COVID-19 registrats fins avui no són una mera xifra, sinó una veritable tragèdia humana. Angela Merkel ho va expressar de forma molt clara: Alemanya afronta la major crisi des de la Segona Guerra Mundial. Substitueixi's Alemanya pel món i no es perdrà un bri de veritat. En aquesta tessitura, l'exigència dels ciutadans i de les empreses als seus governs perquè adoptin mesures eficaces i a l'altura del repte és també molt elevada. Els nostres sistemes polítics estan en condicions d'estar a l'altura?

Per respondre aquesta pregunta convé fer un pas enrere i prendre perspectiva. Ens trobem en un moment únic en la història política de la humanitat, ja que, en l'actualitat, la democràcia és el sistema polític majoritari: el 59% de països del món gaudeixen, d'una forma o d'una altra, de democràcia; només el 13% de països són autocràcies, i el 28% restant de països comparteixen elements democràtics i autocràtics.<sup>1</sup>

Són bones notícies, però la situació té un contrapunt menys complaent si es té en compte que hi ha una desafecció creixent de la ciutadania cap al funcionament de la seva democràcia. En aquest punt de la discussió, s'obre l'interrogant de si és només una qüestió de debat públic més superficial o si reflecteix una realitat més profunda. Per fortuna, una qüestió nuclear com la democràcia està sent monitorada per nombroses institucions i per l'acadèmia. Els resultats globals de dècades d'estudi són poc debatibles.

En un *survey* recent de Foa *et al.* (2020),<sup>2</sup> basat en més de 25 fonts de dades, en 3.500 estudis nacionals i en un període de gairebé 50 anys als països avançats i de 25 anys als emergents, es constata que, a partir del 2011, aproximadament, el grau de desafecció cap a la democràcia s'ha accelerat, de manera que ara assoleix el 57,7% dels individus enquestats (un percentatge que representa un augment proper als 20 punts en 15 anys). Malgrat que la tendència està força generalitzada des d'un punt de vista geogràfic, és especialment intensa als EUA, a l'Europa Occidental i a l'Amèrica Llatina. És el que, en literatura econòmica, es coneix com «recessió democràtica», tot i que, malgrat que la tendència de fons suggereix un caràcter més estructural que cíclic, més aviat caldria anomenar-ho «declivi democràtic».

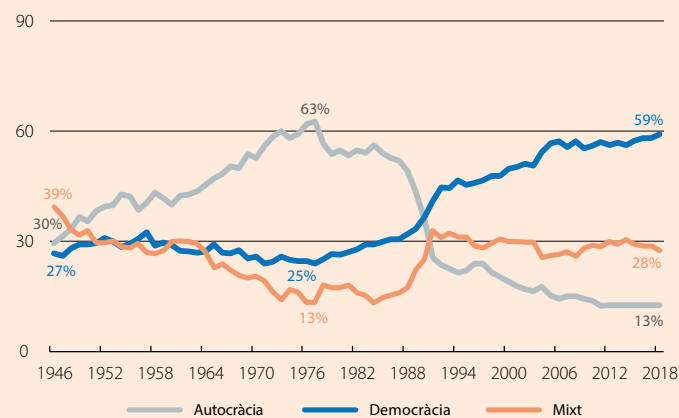
Per tant, en un món encara majoritàriament democràtic, però amb contestació creixent a aquest sistema polític, la qüestió de fons que es planteja és si les democràcies poden afrontar la crisi de la COVID-19 amb garanties d'èxit i, per tant, poden reforçar la seva legitimitat i les seves perspectives de continuïtat o si, en canvi, aquesta crisi acabarà intensificant encara més el declivi d'aquest sistema. La rellevància del tema creix quan s'estén la percepció pública que la resposta dels models autocràtics (llegeixi's la Xina) ha estat més efectiva en la lluita contra la pandèmia que la d'altres països amb sistemes democràtics.

Per abordar aquest punt, cal revisar la qüestió del desacord de la ciutadania amb la democràcia. Malgrat que aquest desacord és una realitat empírica clara, hi ha menys consens sobre quines són les causes precises. Així i tot, i malgrat que aquesta anàlisi supera el focus que orienta aquest Dossier, sí que és possible identificar una lectura de fons que comparteixen molts estudis: el problema essencial de la desafecció ciutadana cap a la democràcia és el sentiment que està fallant en la funció essencial d'afrontar i de solucionar els problemes del moment. Per exemple, es percep una resposta inadequada tant davant crisis puntuals, com la dels refugiats del 2015, com davant desenvolupaments a més llarg termini, com el declivi demogràfic, la transició digital o la lluita contra el canvi climàtic.

No obstant això, aquesta lectura, malgrat que, en termes generals, pot ser compartida, té el problema afegit de confondre dues situacions diferents. La primera, que el procés de presa de decisions en un sistema polític tendeixi a dificultar l'elecció de les decisions més adequades. I, la segona, que la capacitat dels estats, i, en particular, la de la seva Administració pública, no sigui l'òptima per executar i implementar de forma adequada les decisions polítiques.

### Règims polítics al món

(% de països classificats en cada règim, 1946-2018)



*Nota:* Els països de la mostra tenen, com a mínim, 500.000 habitants. Els etiquetats com a mixtos combinen característiques de règims democràtics i autocràtics.

*Font:* CaixaBank Research, a partir de dades del Centre for Systemic Peace.

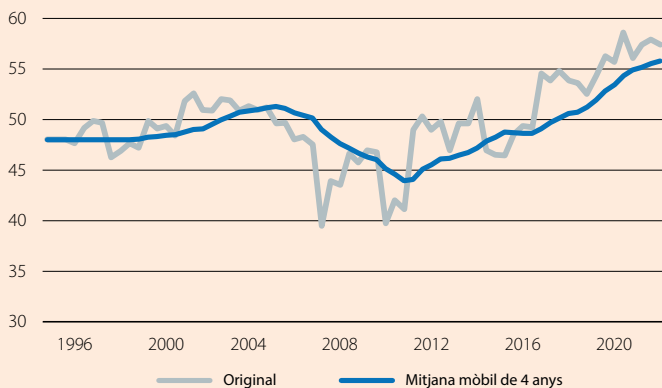
1. Del conjunt de països amb una població superior als 500.000 habitants. Dades del Center for Systemic Peace (projecte Polity IV).

2. Foa, R. S., Klassen, A., Slade, M., Rand, A. i Collins, R. (2020), «The Global Satisfaction with Democracy Report 2020», Cambridge, Centre for the Future of Democracy.

Les causes polítiques d'adoptar decisions inadequades per afrontar una crisi varien molt, però hi ha dues circumstàncies que han estat reiterades en les democràcies. La primera és que, més que altres sistemes polítics, permet els bloquejos en el procés de presa de decisions, circumstància més probable a mesura que augmenten les divisions polítiques al país.<sup>3</sup> La segona circumstància, també relativament freqüent en les democràcies, és el paper dels grups d'interès, que pot allunyar les decisions polítiques del que seria l'interès general.<sup>4</sup>

### Disconformitat amb la democràcia

(% dels enquestats)



**Nota:** Es mesura la insatisfacció en democràcies que representen 2.430 milions de persones a Amèrica Llatina, Àfrica, Orient Mitjà, Europa, Amèrica del Nord, Àsia Oriental i Austràlia. La mostra de democràcies es manté constant.

**Font:** CaixaBank Research, a partir de dades del Centre for Future Democracy.

Aquestes causes polítiques són diferents, dèiem, de la capacitat de l'Estat d'implementar les polítiques. Hi ha una àmplia evidència, i base teòrica, per defensar que hi ha una relació clara entre el nivell de desenvolupament i aquesta capacitat. Però també és cert que, amb un nivell de desenvolupament igual, els estats difereixen en la capacitat per desenvolupar de forma adequada les polítiques decidides. A més a més, i aquest és un punt crucial, hi ha evidència que els factors socio-culturals importen en la posada en marxa de les polítiques. Per exemple, per molt eficient que sigui l'Administració, en una societat molt tendent a l'individualisme, les polítiques que exigeixin comportaments col·lectius cohesionats o una major coordinació voluntària seran menys reeixides que si el col·lectivisme fos el tret dominant.<sup>5</sup>

Així, doncs, en el tema que ens ocupa, el de la resposta a la COVID-19 i si aquest pot ser un episodi que acceleri o no el declivi de la democràcia, és rellevant analitzar la relació entre les decisions per lluitar contra la pandèmia i els determinants

polítics, la capacitat estatal i els trets socioculturals. Per aclarir aquestes complexes relacions entre resposta eficient a la COVID-19 i sistema polític i cultura, farem una anàlisi empírica, objecte dels dos següents articles. No se'ls perdin, perquè presenten algunes sorpreses.

Álvaro Leandro i Àlex Ruiz

3. Vegeu, per exemple, March, J. i Olsen, J. P. (1984), «The new institutionalism: organizational factors in political life», *The American Political Science Review*, 78(3), 734-749.

4. Sobre aquesta qüestió, vegeu Olson, M. (1982), «The rise and decline of nations: economic growth, stagflation, and social rigidities», Yale University Press.

5. Vegeu Gorodnichenko, Y. i Roland, G. (2015), «Culture, institutions and democratization», National Bureau of Economic Research, núm. w21117.